Meddelanden

av

Gestriklands Kulturhistoriska förening.

1920.

Utgivna genom Föreningens sekreterare, läroverksadjunkt C. DANHOLT.

Innehåll.

Vid forngravarne, dikt av T. B. ..... sid. 2
Den magiska ringen från Hamrånge, av fil. d:r Hanna Rydh ... » 3
Gästriklands byggnadskultur. Några iakttagelser, av amanuens Sigurd Erixon ..... » 7
Den medeltida skulpturen i Hamrånge kyrkas konstsamling, av fil. lic. Erik Salvén ..... » 17
Årsberättelse för 1919 ..... » 25
Förteckning över nyförvärvade föremål ..... » 29
Revisionsberättelse för 1919 ..... » 30
Förteckning över ledamöter och styrelse ..... » 32

Vid forngravarne.

Här det ligger forntidsfältet med de mossbelupna gravar,
som sen tusen år och mera dölja mänskors brända ben.
Här de ligga kvinnor, kämpar, bönder, hövdingar och slavar,
mänskostammen ifrån fordom och vi äro ifrån dem en yngre gren.

När de levde dessa glömda, mörk och töckenhöljd var tiden.
Dystra skuggor täckte bygden, deras bygd, som nu är vår.
Oss förkunnar korsprytt tempel om den höga, helga friden,
dock i näverättens rustning världen än omkring oss står.

Kom en främling fjärranväga från de längre hunna folken,
ville störta om och ändra, främja frid och tämja sed.
Gick till storms mot asa-gudar som den framsynt djärve tolken
för den gud, vars lära bjuder världen frid och fred.

Larm och gny och vässta vapen vredgat mot förkunnarn slungas.
Deras fäders lära mälde aldrig om en feg och stilla frid.
Genom tiders tid om friden må det sias, må det sjungas,
verkligheten synes bli densamma — strid och ständigt mera strid.

Sjökalla, Hamrånge juni 1917.

T. B.

Den magiska ringen från Hamrånge.

Av Hanna Rydh.

Jag vill i detta häfte av Kulturhistoriska Föreningens Meddelanden avbilda en märklig fornsak, som för någon tid sedan skänktes till Gävle museum av finnaren, herr P. O. Berglund i Hamrånge.

Fig. 1 c:a 1/3.

Fyndet utgöres av en ringformigt böjd järnten, vars båda ändar äro hakformigt omböjda och gripa om varandra. Ringen har en största diameter av 30,2 cm. och en minsta av 26,7 cm. Ringens innerkant är uthamrad på det sätt, som visas av bilden (fig. 1), så att de små hakböjda järnspetsarna vända sig varannan gång åt höger och varannan åt vänster. En enda av dem har ett hål, i vilken möjligen en liten järnring som den vid knäppet hängande varit fästad. Finnaren tror sig minnas, att det funnits flera dylika små järnringar.

Fyndet gjordes redan »år 1887 å Häckelsäng N:o 7 mark vid brytning av en väg till en åkerbacke. Den låg endast en fot under jordytan i en liten hög av småsten och jord, som ej var större än ett par hästlass. Alldeles invid ringen hittades en hammare av järn av drygt 1 kilograms vikt men denna är nu förkommen. Inte kan jag avgöra om högen var en gravhög eller ej. Jag kan ej minnas, om det fanns kol- eller benrester i högen.»[1]

Fig. 2. Längd 8 cm.

Fig. 3. Längd 8 cm.

Att fullt klarlägga ringens betydelse och uppgift låter sig tyvärr icke för närvarande göra. Den förde dock, strax jag såg den, i mina tankar ett par fynd av järnringar, på vilka små järnföremål voro upphängda. Dessa ringar, till vilka jag senare återkommer, äro dock betydligt mindre till sina dimensioner, ungefär hälften så stora som Hamrånge-ringen och också i övrigt avvikande. Att Hamrånge-ringen dock i likhet med de övriga ringarna haft någon magisk betydelse är tydligt. Professor Nils Lithberg, som varit i tillfälle se föremålet, har framkastat den tanken, att de små inåt ringen gående böjda järnspetsarna skulle två och två föreställa små eldstål. Små eldstålsliknande figurer bildas vare sig man tänker sig dem framställda av två mot varandra vända hakspetsar (jmf. eldstålet i fig. 2)[2] eller två från varandra vända (jmf. eldstålet fig. 3)[3], i det senare fallet ingå alla ringens små hakar som led i denna komposition, varvid sex eldstål bildas. Härvid är dock att märka att dessa så tänkta eldstål sakna den inåtgående fliken.

Denna förklaring är mycket antaglig och binder också, som jag skall visa, närmare ihop detta fynd med de ovannämn-

[1]) Citat ur ett brev av den 17/1 1919 från finnaren till undertecknad, som gjort förfrågan angående fyndomständigheterna för den omhandlade ringen.

[2]) Stat. hist. mus. inv. 2976, från Gottland. Också avbildat hos Keyland i Fataburen 1916, sid. 208. fig. 10 f.

[3]) Stat. hist. mus. inv. 5237, från Ö. Färnebo, Gästrikland. Avbildat av Keyland anf. arb. fig. 10 g.

da mindre järnringarna. Det mest observerade av de miniatyrföremål, som hängts på dessa järnringar, torde vara de små torshammarena. (Fig. 4[1]) och 5).[2] Men även andra föremål förekomma, så visar en ring från Lilla Frescati vid Stockholm, en skära, en metkrok, två broddar o. s. v.[3] För oss i närvarande fall av största intresse är emellertid några fynd av dylika ringar med dels små runda ringar dels små föremål, som förete en omisskännlig likhet med eldstål. I fig. 5 synes en dylik ring jämte några av de samman med ringen funna säkerligen dithörande fynden. De små ringformiga föremålen med inåtgående flik påminna ju mycket om eldstål från järnålderns slut och senare (se fig. 6).[4] Dylika små eldstålsliknande föremål förekomma också i andra fynd[5] och även lösa som hängsmycken, ej blott i järn utan även i silver, av vilken metall även hela sådana större ringar som ovan omskrivna finnas.[6]

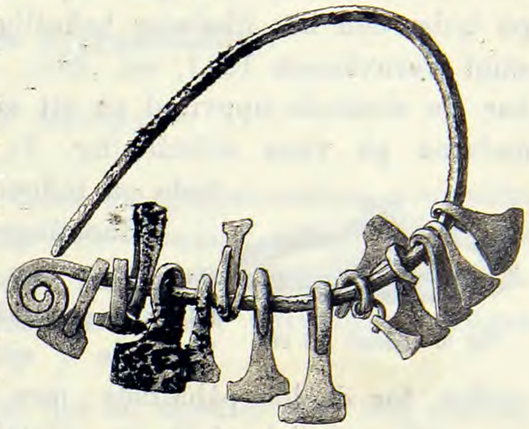

Fig 4 1/2.

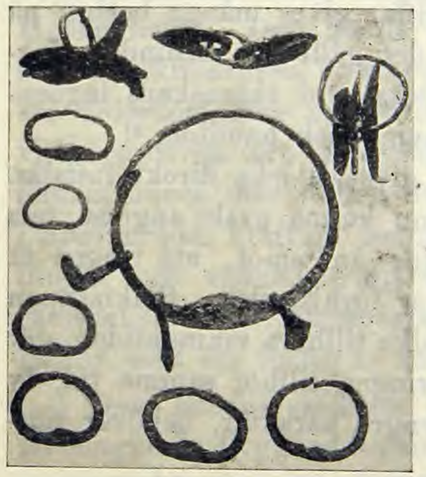

Fig 5 c:a 1/5.

I flera fall är det emellertid ej blott de små vidhängande ringarna med inåtgående flik, som enligt mitt förmenande äro ämnade

[1]) Stat. hist. mus., Från »Svarta jorden», Björkö. En ring med torshammare finnes avbildad i Fornvännen 1908, sid. 269, fig. 141. Se bl. a. också fynd från Björkö, avbildade i Stolpe, Hallström, Birka I, Sthlm 1913, Pl. II.

[2]) Stat. hist. mus. inv. 6263, från Husby, Skederids s:n, Uppland. Jmf. Dybeck, Runa 1856, s. 56, avb. hos Keyland, anf. arb., fig. 18 e. I fyndet finnes även en söndrig järnring, som den här avbildade och ett flertal små till ringarna hörande föremål.

[3]) Avbildad i Fornvännen 1911, sid. 285, fig. 150.

[4]) Stat. hist. mus. inv. 5239, från Hemse annex, Gottland.

[5]) Fornvännen 1911, sid. 286, likaledes från Lilla Frescati.

[6]) Se bl. a. Keyland, anf. arb. sid. 222, fig. 18 a–b.

att avbilda eldstål, utan själva den stora ringen, som bär de andra föremålen, har gjorts i form av ett stort eldstål. Därpå tyder den här likaledes befintliga inåtgående fliken (se fig. 5 samt Fornvännen 1911, sid. 285). Ringen från Björkö (fig. 4) har sin slutände uppvirad på ett sätt, som liknar de uppvirade ändarna på vissa eldstål (fig. 3), vilket ju dock ej behöver tyda på influens.

Fig 6. Längd 7,6 cm.

Hamrånge-ringen skulle sålunda, menar jag, vara en (troligen yngre) släkting till de ovannämnda ringarna och bär uthamrade i själva ringen en rad eldstål i stället för de löst påhäftade; men den är på det viset också i sig själv en mångfald av eldstål ej endast ett som ringen i fig. 5.

Alla dessa ringar vare sig de bära torshammare, andra föremål eller här omhandlade eldstål hava de varit använda i religiöst—vidskepligt syfte. Torshammarens magiska kraft är väl känd,[1] och vad eldstålen beträffar gives många belägg på dess magiska egenskaper, vare sig det gällt att förhindra sjukdomar eller undvika annat ont. Också vid äktenskaps ingående har eldslåendet tjänat som en symbolisk handling.[2]

Hamrånge-ringens ålder kan givetvis icke direkt fastslås. Ehuru fyndomständigheterna icke nu kunna exakt angivas, tala de kända förhållandena snarare för än emot, att ringen är funnen i en grav[3] och sålunda är förhistorisk. Släktskapen med övriga här omtalade ringar, vilka tillhöra vikingatiden, gör det sannolikt, att även Hamrånge-ringen tillhör samma tid, ty om den också företer en något yngre karaktär, behöver tidsskillnaden ej vara stor.

---

[1]) Montelius i Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift X, Solgudens yxa och Tors hammare.

[2]) Det senare anföres angående lapparna av Olaus Magnus, Historia om de nordiska folken, del. I, sid. 184. Se även andra citat angående eldstålmagi hos Keyland, anf. arb., sid. 222 ff. Eldstål som symbol jmf. Benesch, Das Beleuchtungswesen, Wien 1905, sid. 20 ff.

[3]) De ovan citerade järnringarna med lösa föremål äro alla gravfynd, utom ringen fig. 4.

Gästriklands byggnadskultur.

Några iakttagelser.

Gästrikland är ett av dessa övergångsområden, som sätta forskarens intresse på spänn och ständigt tvinga honom att söka analogier på andra håll. De lokala nyanserna, huru intressanta dessa också kunna vara, väga därvidlag vanligen mindre.

Men med Gästrikland är det en särskild sak. Jag undrar, om det är klart för svenska folket — eller ens för gästrikarna själva — att detta landskaps byggnadskultur är ett av de härligaste blomstren på den svenska folkkulturens träd. I ren, enkel svensk skönhet och traditionsvuxen mognad står denna byggnadskultur utan annan medtävlare än syskonlandskapet Helsinglands. Den gamla, i stavkonstruktionen utbildade norska träarkitekturen är rikare och flottare, Dalarnas bondgårdar äro ålderdomligare och intressantare, de sydskandinaviska korsvirkesgårdarna äro gemytligare och tryggare, men ingenstädes annars finner man denna harmoniska blandning av kärvt allvar i högtimrade, kraftiga timmermurar och välproportionerade öppningar och spänstiga, djärva profiler eller överdådigt skickliga rumsdekorationer, återspeglande böndernas gamla självmedvetna kultur med ett inslag av vakenhet och behagfull konstfärdighet.

Den kanske starkaste tjusningen i såväl Gästriklands som Helsinglands byggnadskultur ligger åtminstone för fackmannen i, att vi här finna en fortsättning av Dalarnas och Härjedalens ålderdomligare bebyggelsetyper, så att man drag för drag kan följa utvecklingen upp till vår tid och att denna utveckling lett framåt till blomstring och mognad.

De bebyggelseundersökningar, som jag å Nordiska Museets vägnar och i samarbete med Gästriklands kulturhistoriska förening igångsatte sommaren 1920, ingingo som ett led i de allmänna undersökningarna av svensk bebyggelse, som jag nu bedrivit i en räcka år. Gästrikland hade hittills varit tämligen försum-

mat, och tyvärr medhanns under den korta tid arbetet nu pågick icke mer än ett mindre antal socknar, och om någon genomförd inventering kan det ej heller inom dessa vara tal. Då problemen emellertid alltmer klarnat och det i flera fall gälde att skaffa svar angående givna typers utbredning, blev resultatet icke desto mindre mycket värdefullt, samtidigt som det å ena sidan gav uppslagsändar till nya efterforskningar under kommande år och å andra sidan medförde den oförglömmeliga upplevelsen av att lära känna mer än väntat stora rester av den förnämaste bondekultur, som vårt land kanske alstrat.

Sommarens expedition har undersökt Ovansjö, Torsåker, Årsunda och Järbo socknar, således de centralare delarna av landskapet från Storsjön in mot Dalagränsen. Samtidigt härmed utforskades på annat sätt delar av Östra Färnebo och Hedesunda socknar. Vid åtskilliga tillfällen under föregående år ha mera sporadiska forskningar ägt rum i Östra Färnebo, Hedesunda, Ovansjö, Valbo, Ockelbo och Hamränge. Det är sålunda i huvudsak på de sydligare socknarnas material som några slutsatser nu kunna byggas. Från Valbo socken finnes för övrigt en stuginteriör utställd i Nordiska Museet.

Jag har på annat ställe[1]) analyserat begreppet gård och i stora drag angivit de olika gårdstypernas fördelning. I Helsingland och vanligen i Dalarna härskar den nordsvenska gårdstypen med enkelt fyrbyggd plan. I Uppland liksom ofta i södra Dalarna är däremot uppdelning i man- och fägård regel. Vanligen är mangården helt kringbyggd med en stall-länga med portlider mot fägården, som också gärna är kringbyggd. Detta är den centralsvenska typen och den befanns nu vara karaktäristisk även för Gästrikland, åtminstone söder om linjen Gävle—Järbo, fig. 1. Då de nordligare delarna av landskapet icke medhunnos, är det för tidigt att ännu fixera en approximativ gräns mellan typerna. Att den centralsvenska typen icke bör vara okänd i norra Gästrikland är sannolikt, då den någon gång även påträffas i södra Helsingland, men å andra sidan går den endast mera sällan i Dalarna norr om linjen Gävle—

[1]) »Svenska gårdstyper» i Rig, Föreningens för svensk kulturhistoria tidskrift 1919 h. 1.

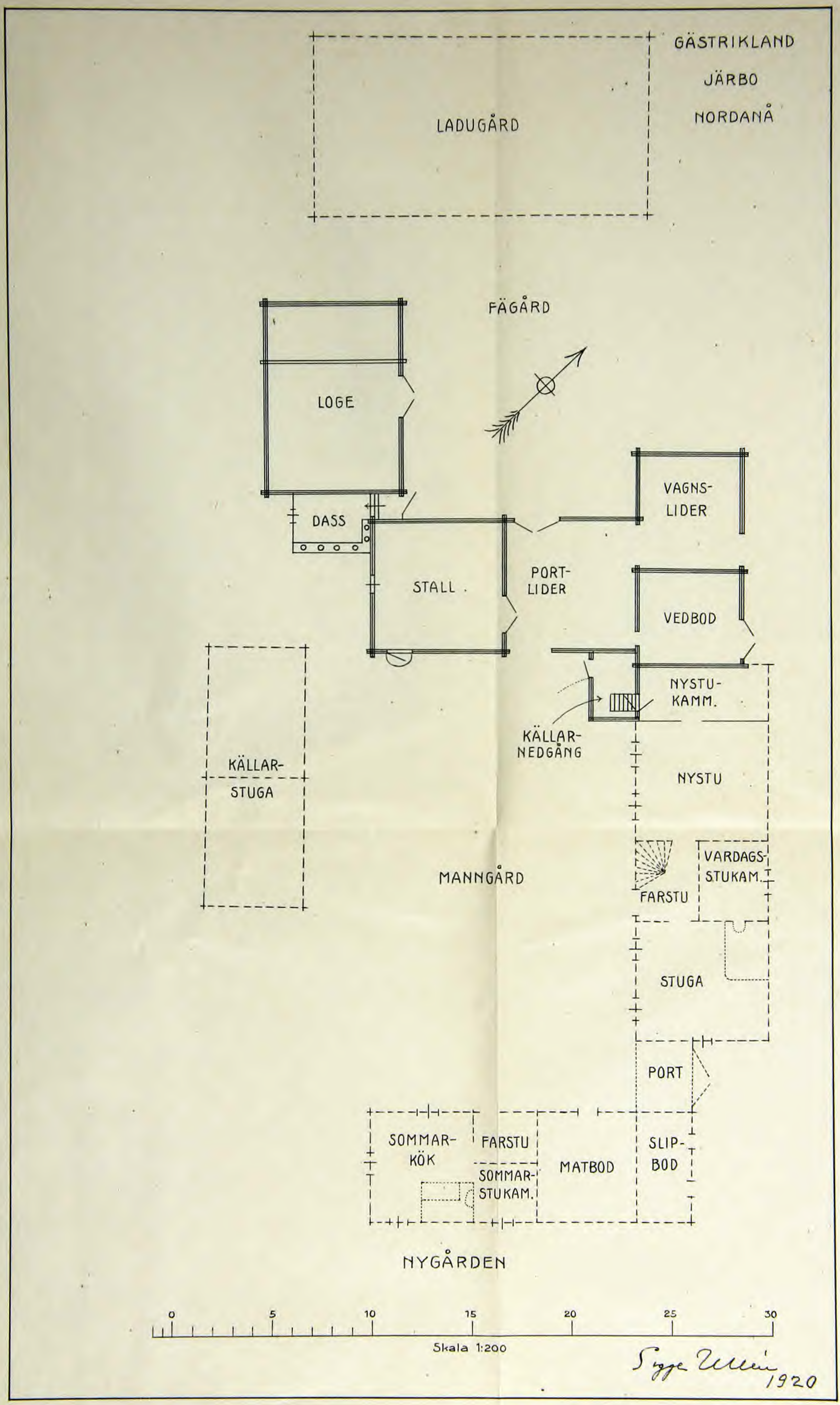
GÄSTRIKLAND
JÄRBO
NORDANÅ
LADUGÅRD
FÄGÅRD
LOGE
DASS
STALL
PORT-
LIDER
VAGNS-
LIDER
VEDBOD
NYSTU-
KAMM.
KÄLLAR-
NEDGÅNG
NYSTU
VARDAGS-
STUKAM.
FARSTU
STUGA
PORT
KÄLLAR-
STUGA
MANNGÅRD
SOMMAR-
KÖK
FARSTU
SOMMAR-
STUKAM.
MATBOD
SLIP-
BOD
NYGÅRDEN
0
5
10
15
20
25
30
Skala 1:200
1920

Falun. I östra Uppland uppträder emellertid också en annan typ, den götiska med 3-byggd mangård och stängsel mellan man- och fägård. Denna saknas dock så gott som alldeles i Gästrikland, vilket icke är förvånande. Den tillhör egentligen Götaland.

Gårdskicket är stommen i denna allmogekultur. Kring och inom denna av en utomordentlig konservatism sammanhållna ram gruppera sig den materiella kulturens artefakter

Fig. 2. Storstuga. Torsåkers s:n, Stenshyttan.

liksom också själva livsformerna. Att Gästriklands gårdstyper så bestämt visa samband med Mälarlandskapen är därför av största betydelse. Det vore dock förhastat, att på denna grund räkna Gästriklands allmogekultur såsom avgränsad från det övriga Norrlands. I detta övergångsområde mellan enkla och tvådelade gårdar träffas ofta mellanformer, som icke blott äro att betrakta som korsningar utan synas vara stelnade genomgångsformer av den centralsvenska gården i dess äldre skeden. Det fasta är, att mangården var kringbyggd och helst geometriskt tillrättalagd med storstugans ryggsida mot norr eller öster. Däremot är fägården i de ålderdomligare formerna varken kringbyggd eller regelbunden — utan kan ibland bestå av några kringspridda hus utanför mangården.

Visa gårdstyperna mot söder, ställer sig diagnosen något annorlunda, om man närmare skärskådar de olika delarna i gården. Storstugan, det egentliga boningshuset eller vinterstugan, har vanligen den svenska parstugans typ med vardagsstuga eller kök på ena sidan om förstun och en »nystuga» eller »arstu» på den andra. Häri finnes ingen skillnad med vare sig Uppland eller Helsingland. Detta är icke heller fallet, när denna byggnad någon gång har den mindre formen, som saknar nystuga och således är av Morastugans typ på Skansen. Så länge dessa stugor bibehållit sin ursprungliga gestalt med en våning, är det i exteriören oftast endast takveden, som från båda sidor knäppts ihop över ryggåsen och skjuter upp i en svinrygg, som varslar om Norrland. Men därtill kommer såsom antytts, att de vanligen äro resligare och mera elegant proportionerade än söderut. Så snart möjligheter eller anledning funnits, ha emellertid gästriklandsbönderna byggt på ännu en våning, och det är dessa smala tvåvåningsstugor, som så tydligt markera sambandet med Helsingland, och giva gårdarna sin prägel av stånt och lyftning, fig. 2. Man saknar likväl allmänt Helsinglands sirliga förstukvistar. Gästrikland äger en egen typ, besläktad med sydvästra Sveriges. Den utgöres av ett konsolformigt förtak bestående av ett sadeltak med helt slutet röste och profilerade sidoskyggen, fig. 3. Annars saknas förstukvist alldeles, och portalens enda utstyrsel ligger i dörrens snedrefflade rutor eller i dess eller omfattningens profilering.

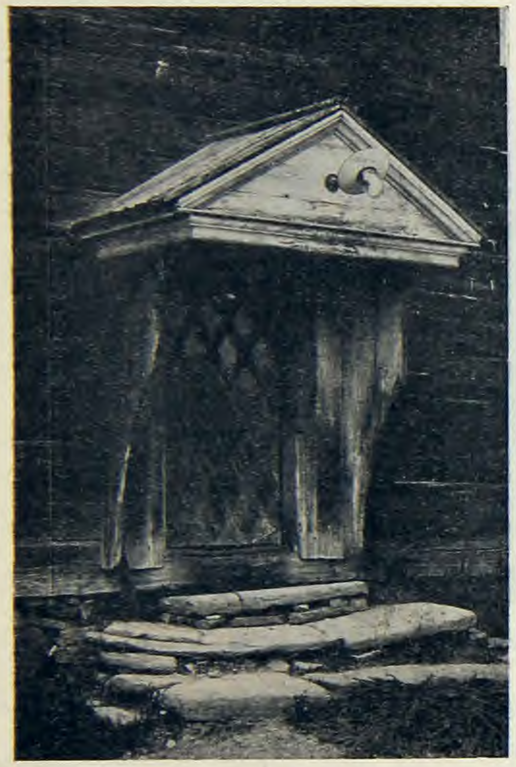

Fig. 3. Förstukvist. Järbo s:n, Djupdal.

De många bruksgårdarna ha här liksom i stora delar av Helsingland under 1800-talet givit fart åt ett mod att förse

storstugorna med brutet eller avvalmat tak, fig. 4, och de te sig därigenom ej sällan som herrgårdsbyggningar i trä från 1600- eller 1700-talen, om man bortser från gårdskomplexen samt frånvaron av trädgårdar.

Den starkt utvecklade interiörkonsten har sin största styrka i vägg och takmålningar, i elegant utförda spisar samt i profilerade lister. Här förnimmes sammanhanget med Helsingland mycket tydligt. Visserligen är norra Uppland icke fattigt på

Fig. 4. Storstuga. Torsåkers s:n, Sveden.

dylik inre målning, men det är till stor del gästrikska konstnärer eller dalamålare, som här varit verksamma. De båda målarna Hans och Johan Wikström, som framförallt arbetat i Hedesunda och Östra Färnebo strax före och efter 1800, äro berömda. Wikströmarnas konst bottnar i gamla, rika traditioner från rokokon och barocken, ja ända upp mot 1500-talet kan denna folkliga konst följas i ännu bevarade målningar. Längre fram på 1800-talet utmynnade den i stilisering och rent ornamentsmåleri. Särskilt finner man i nattstugorna och helgdagsrummen i stugornas övervåning ett rikt, yttäckande schablonmåleri, som synes ha hållit sig långt fram i tiden och ofta är av en förträfflig, dekorativ verkan, naturligtvis i viss mån i typen besläktat med tapettryck.

Tyvärr måste jag här låta det vara nog med dessa antydningar. Det bör dock framhävas, att även dalamålare varit ivrigt verksamma i landskapet framförallt som möbelmålare. De torde också ha en god andel i gestaltningen av rumsdekorationen, men i jämförelse med Dalarna äro gästrikestugornas utstyrsel mindre naiv och stiliserad och mera stilpräglad. Häri likna de närmast Helsinglands.

Går man närmare in på de övriga byggnader, som höra

Fig. 5. Hölada. Ö. Färnebo s:n.

till en välrustad gästriklandsgård, utvisa de vanligen samband med Helsingland eller det övriga Norrland. Gårdstypernas utsago motsäges nästan oavbrutet. Till en del beror detta på att Gästrikland bevarat vissa kulturtyper, som numera äro på upphällningen i Uppland, ehuru de funnits där. Dit hör med största sannolikhet bruket av särskilda sommarstugor.[1]) Sådana påträffas ofta i bondgårdarna här liksom annars i Norrland. Till typen och stundom även till användningen överensstämma dessa stugor ofta med brygghus och bakstugor, och planen är antingen densamma som i storstugan, eller också visar den ett tvådelat hus med direkt ingång i köket och en kammare in-

[1]) »Några bidrag till det nordiska husets historia» i Fataburen 1917 h. 4.

nanför. Denna plantyp liknar således på det närmaste en boningshusform, som förekommer i smågårdar i Mälaredalen samt är typisk för Västerdalarna samt Österdalarna i Norge. Såsom jag på annat ställe skall närmare utveckla, har denna typ uppstått av den 2- delade boden. Det finnes också ett genetiskt sammanhang mellan bodarna och sommarhusen, vari sommarköket inflyttats.

Ännu tydligare är samhörigheten i fråga om källarstugorna i Gästrikland. De äro nästan lika typiska här som i Uppland och Helsingland. Stolpbodar, »häbbren», äro ännu ganska vanliga i Gästrikland. I Uppland äro de däremot starkt på retur. En god parallell härtill utgör fäbodväsendet, som ännu med lätthet kan studeras ända nere vid Upplandsgränsen, men som i Uppland numera blott lever ett svagt liv i norra delen av landskapet. Dessa jämförelser giva vid handen, att en rad ålderdomliga drag, som nu verka enbart norrländska, en gång även givit sin prägel åt Uppland och att skillnaden endast består däri, att nivelleringen gått fortare söderut. Denna förklaring måste också gälla de typiska vedtaken med saxformigt hopknäppt fäste över ryggåsen. Utvecklingen har av gammalt gått från söder mot norr, och Uppland har varit ett verkligt utstrålningscentrum utan dock att ha kunnat utplåna de djupare rotade etnografiska egenheterna norrut. Det specifikt norrländska inslaget i Gästriklands byggnadskultur gör sig emellertid märkbart även på annat sätt icke minst i de små ängsladorna, där till och med ett eller annat exemplar med uppåt vidgad rymd och snedställda väggar kan uppspåras, en typ som förekommer ända upp i Västerbotten och först där har sitt egentliga centrum. Här föreligger intet tvivel; typen har utbrett sig mot söder norrifrån, ej tvärtom. Bland ladorna finnas olika typer, av vilka en är särdeles karaktäristisk för Gästrikland och endast sporadiskt är känd utanför detta landskap, ehuru den utgör en grundtyp för en hel klass hölador. Av sistnämnda skäl har den ett alldelas särskilt intresse. I sin primitivaste form äro dessa lador, fig. 5, byggda i knuttimring utom på främre gaveln, som står öppen eller stänges med plankor i ett slags skiftesverkskonstruktion. Man kan följa, huru denna gavelöppning minskas, till dess den blott blir en fyrkan-

tig dörröppning. Mycket länge bibehålles den ursprungliga stängningsanordningen utan dörr. För att fasthålla takveden ha dessa lador ofta ett slags bandstockar med tvärband över gavelröstet, en takfästetyp, som annars blott tillhör Norrland.

Ett annat norrländskt inslag utgöra riorna, fig. 6, för torkning av otröskad säd medelst ugn. De äro dock sannolikt införda av finnarna. De bevarade exempel jag känner i Gästrikland ligga också i landskapets västra del, där finnarna varit bosatta.

Fig. 6. Ria. Ovansjö s:n, Yttermyra.

Sammanfatta vi nu de iakttagelser här kunnat göras, återkomma vi till utgångspunkten. Gästrikland är ett typiskt övergångsområde mellan centralsvensk och norrländsk kultur. Husbeståndet liksom byggnadstekniken har ursprungligen varit tämligen enhetlig i övre Sverige ända ned till Mälaren, och först så småningom ha differenser uppstått mellan Gästrikland och Mälarlandskapen genom att utvecklingen söderut gått fortare och drivits in på negativ bog ifråga om den egentliga allmogekulturen. Så var ursprungligen ej fallet. När gårdstyperna under medeltiden och de närmast föregående två seklerna fingo sin utbildning, följde Gästrikland med Uppland och södra Dalarna, och då utgingo sannolikt också impulserna för själva bostadsskicket från söder. Men i den mån den folkliga tradi-

tionen i Uppland förlamades, förlorade Mälarlandskapens folkkultur sin utstrålningskraft, och det blev sedan blott den expansiva högreståndskulturen, som därifrån förmedlades norrut. I Gästrikland liksom i det övriga Norrland och Dalarna ha de etnografiska företeelserna hållit sig fastare. I samma mån, som Gästriklands och Helsinglands bönder blevo välbärgade, byggde man vidare på den gamla grunden, och härigenom uppstod genom intern utveckling denna storbondekultur i traditionellt framvuxna men mer och mer mogna och storvulna former, som vi framförallt återfinna i storstugornas arkitektur och dekorering. Under 1700- och 1800-talen differensierade sig därför byggnadskulturen i dessa trakter från de omgivande provinserna, och Gästrikland blev i detta avseende mer och mer sig självt — tills dess utvecklingen avbröts under senare delen av 1800-talet och det moderna Ragnarök svepte över bygden.

Den relativa ungdom, som således utmärker Gästriklands egenartade former, framträder klart, om vi taga en annan detalj i gården under skärskådande, nämligen bodarna. Man frapperas här som i Helsingland av, att de gamla loftbodarna med sina öppna svalgångar så gott som saknas. De äro antingen degraderade till små låga bodar eller stall med ett par stockvarv eller själva taket utskjutande på ena långsidan, eller också ha de utvecklats till boningshus av olika slag, ofta i två våningar, där endast en förstubyggnad i två våningar varslar om, vad de varit. Här har man sommarstugor och kamrar för varjehanda ändamål. Stundom är loftboden helt enkelt försvunnen, varvid ofta storstugans övervåning övertagit dess funktioner. Denna utveckling framstår klart, ej blott om man jämför den med konservatismen i Dalarna utan kanske ännu mer med t. ex. Västmanland, där loftbodarna trots alla moderna böljeslag bibehållit sig relativt väl. I Uppland äro de däremot mera tunnsådda. Stolpbodarna liksom ladorna, som båda ligga utanför gårdsplanen och ej deltaga i gårdslängornas utveckling, ha däremot förblivit så gott som oberörda.

Genom sin särställning av gränsområde och sin egenskap av en av vår folkkulturs skattkamrar måste Gästrikland påräkna ett särskilt intresse, som endast skall ökas i den mån landskapets allmogekultur blir ordentligt genomforskad. Mycket

återstår ännu, men det som redan gjorts i detta avseende liksom vid de ävenledes påbörjade undersökningarna av bruksamhällena i landskapet, har givit rika skördar och en stark och lockande maning till fortsättning. Låtom oss arbeta, innan det blir försent!

Sigurd Erixon.

Den medeltida skulpturen i Hamrånge kyrkas konstsamling.

Av Fil. lic. Erik Salvén.

På uppdrag av »Kommittén för en förberedande inventering av vårt lands kyrkor» utfördes av författaren till denna uppsats under hösten 1917 en inventering av Gästriklands samtliga kyrkor och kapell med undantag av tre, arbetet med dessa senare måste på grund av den långt framskridna årstiden då uppskjutas men utfördes i stället under sistförflutna sommar.[1]) Uppgiften för resan var att beskriva, uppmäta och fotografera alla lösa föremål av konst- och kulturvärde, som förvarades å var kyrkplats eller under senare tid därifrån avlägsnats, för så vitt nu dessa senare över huvud taget kunde återuppspåras. Ehuru vid sidan av den egentliga arbetsuppgiften ha dock så gott som å varje plats förslag och råd lämnats församlingarnas pastorer och kyrkovärdar till lämpligt omordnande eller uppställande av föremål, som på mindre tjänligt sätt förvarats inom kyrkan eller genom pietetslöshet helt avlägsnats därifrån. Mindre omordnanden utfördes under inventeringsarbetets gång i samråd med pastor på stället och med tillhjälp av tillstädesvarande kyrkvärdar eller kyrkväktare.

Där förslag till inventariernas uppordnande var av mera omfattande art, kvarstannade inventor på kyrkorådets önskan och på dess bekostnad de dagar, arbetet utöver egentliga inventeringen krävde. Tacksamt är det i regel för en inventor att ge en sådan handräckning till t. ex. höjandet av en kyrkas interiör, ty intresset för våra kyrkliga fornminnen är i allmänhet stort bland folket ute i bygderna, om fackmannen bara besvärar sig med att inför dem något litet lyfta på täckelset till den intressanta värld, som heter: gångna tiders religiösa konst.

---

[1]) En del spridda uppgifter om inventeringen av Gästriklands kyrkor 1917 ha såsom reserapport lämnats av förf. i *J. Roosvals* uppsats »En episod ur utställningens förarbeten» i »Studier i Upplands kyrkliga konst», del I, 1918, utgivna genom *H. Cornell.*

På anmodan av denna tidskrifts redaktion lämnas här nedan några meddelanden och uppgifter om en del av inventeringsarbetet och de genom detta framdragna och uppordnade konstskatterna i en gästrikekyrka, den i Hamrånge.

Hamrångeborna anade knappast själva, vilken skatt som låg förborgad inom den höga tornkammarens tjocka murar.

När man kom två trappor upp i tornet, stod man inför en formlig bråte av gamla konstverk, ställda omvarandra. Det hela verkade som upptäckten av en gruva, vars malm man endast hade att hämta upp och bearbeta; med andra ord, här fanns en myckenhet gamla konstverk undanställda, vilka man borde taga ned från den mörka tornkammaren för att närmare studera och efterse samt därefter, i den mån det var lämpligt, uppställa i kyrkorummet, detta till prydnad och föremålen själva till bättre förvaring. På inventors förslag beslöts även av kyrkorådet, att så skulle ske. Med tillhjälp av ett par personer, däribland dåvarande komminister A. Zellner, som varmt intresserade sig för konstsakernas bättre omhändertagande, nedfördes så föremål för föremål, rengjordes med största försiktighet, och, sedan lösa bitar blivit sammanfogade, uppordnades sakerna därefter huvudsakligast å de båda sidoläktare, som finnas på var sin sida om koret; medeltidsföremålen å den ena, de från senare tid å den andra. I samband med uppordnandet återfördes även ett med genombrutna bladornament synnerligen väl skuret listverk av trä från 1700-talet, som förirrat sig till en gård i närheten av kyrkan, och åtta föremål — skulpturer från medeltiden, två snidade pyramider och ett skrank från 1700-talet, alla förr tillhöriga kyrkan — uppspårades i ett uthus bredvid en smedja å Axmars bruk, två mil från kyrkan, dessa ha nu genom tillmötesgående från Bergvik—Ala bolag, dit bruket hör, under sistförflutna sommar återskänkts och förts till kyrkan, varefter de tillsammans med kyrkans övriga medeltida skulpturer på författarens inrådan och församlingens bekostnad konserverats av renovator Charles Ehrnsten. En värdefull järnljuskrona av medeltidstyp, som hamnat hos en privatperson i Uppland, har även blivit återförd. Ur kyrkans således sammanförda och tillvaratagna konstsamling skola de medeltida träskulpturerna här påpekas.

Äldst i raden av dessa är en biskopsbild från omkring år 1200, fig. 1. I strängt frontal ställning sitter biskopen på en bänk. Högerhanden håller tvänne fingrar utsträckta, en åtbörd som man ej sällan finner å biskopsbilder och framförallt Kristusbarnet vid madonnaframställningar under äldre medeltid, och som innebär, att personen välsignar. Å huvudet bär biskopen mitra, hans mässhake närmar sig klockform, den hänger långt ned på armarna. Observera skillnaden i form mellan denna och nu vanligast använda mässhakar. Den har f. ö. koncentriskt lagda, U-formiga veckryggar. Samma symmetri vid veckbehandlingen finnes å den underliggande dräkten. Bortsett från den välsignande handen råder så gott som fullständig likhet mellan skulpturens höger- och vänsterhalva. Över bilden ligger mycket av höghet och allvar, som just äro kännetecknande drag hos äldre medeltids skulpturer.

Fig. 1.

Såsom typ betraktad bör madonnan fig. 2 hänföras till 1200-talet, ehuru själva föremålet säkerligen tillkommit långt senare. Förhållandet kan förklaras så, att man begagnat en madonnaframställning från nämnda århundrade såsom förebild vid skulpterandet, som antagligen skett så sent som vid 1500-talets början, i alla händelser torde nuvarande bemålning tillhöra denna sena tid. Något av samma frontalitet som vid nyssnämnda biskopsbild finnes även här hos såväl moder som barn. Veckbehandlingen är ganska knapp. Vad som framförallt tyder på, att bilden såsom föremål är yngre än typen i stort sett, är att madonnans ansikte förråder sen medeltid, dessutom har hennes

dräkt å bröstet en ornering med stormönstriga blad av en art, som svårligen kan hänföras till 1200-talet. Dräktens yttersida är dessutom hållen helt i guld, 1200-talet begagnade däremot med förkärlek rött, blått och grönt.

En rik utstoffering med bladornament å dräktens »tyg» finnes även å en annan skulptur i samlingen, en stående madonna, fig. 3, som både till utförande och som typ är att förlägga till 1300-talet. Den långsträckta figuren har en S-formad böjning å kroppen, som ofta förekommer inom detta århundrades figurkonst. Manteln är dragen från bildens vänstra sida fram mot den högra, bildar framtill djupa och rika veck samt har bladornament å bården. Även här har Kristusbarnet fotsid dräkt, under 1400- och början av 1500-talen reduceras dennes dräkt allt mer och mer, och barnet framställes stundom helt realistiskt klätt i intet. Här däremot lever den äldre medeltidens högtidlighetsdrag ännu kvar. Att iakttaga är vidare det för inhemska madonnaframställningar mindre vanliga vita huvudkläde, som från underkanten från den nu förlorade, säkerligen gyllene kronan i mjuka veck hänger ned mot skuldrorna, breder ut sig i lugna veck över bröstet och blir på så sätt en inramning i vitt kring ansiktets vackra oval.

Fig. 2.

Samlingens tvänne krucifix belysa den utvecklingslinje från höghet och stränghet i uttrycket till mera realistiskt och mänskligt tänkt framställningssätt, som går från äldre till senare medeltid med avseende på figural konst.

Det ena, från 1200-talets senare hälft, visar Kristus levande, trots fastspikandet vid korset, bär han konungslikt en krona på huvudet. »Regnabit a ligno deus», Gud skall regera

från korsets trä, heter det också betecknande i en hymn från äldre medeltid. Kroppen har visserligen ett mindre sår vid ena bröstet, men detta är egentligen också det enda, som förutom själva korsfästandet talar om martyrium.

Å ett senare krucifix, från 1400-talet, saknas kungakronan, däremot ligger törnekronan tungt på Kristi huvud, som nedböjt vilar mot ena skuldran. Stora sår med ymnigt blodflöde. Det hela visar bilden av en död, som fastnaglad hänger vid »förbannelsens trä».

I en skulptur från omkring år 1300, har man antagligen att igenkänna S:t Erik. Denne är stundom svår att i bildkonsten särskilja från S:t Olov, enär flera av kännedragen ej sällan övergå i varandra. Riksäpplet i detta fallet tyder på den förre, vildmannen som trampas under fötterna tillhör egentligen den senare men lånas stundom även till den andre. Huvudets gestaltning kan vara utslagsgivande, men detta är här tyvärr förlorat. Annars framställes S:t Olov i motsats till S:t Erik som regel med kraftigt skägg och rött hår. En uppgift om att kyrkan förr ägt en S:t Eriksfana, som under katolsk tid användes vid processioner å de s. k. gångdagarna, talar för att vi här ha att göra med en Eriksbild. Den fragmentariska skulpturen är ett högt konstverk, manteln har en delikat veckbehandling. Kyrkan har även en S:t Göransgrupp. Den harneskklädde riddarens häst är tyvärr bortsprungen, men käckt höjer han ännu sin högra arm som till hugg, vänt böjer prinssessan knä och väntar på sin befrielse. Gruppen bör dateras till omkring år 1500[1]).

Fig. 3.

[1]) En gammal sägen berättar, att när ryssarna i maj 1721 gjorde strandhugg vid Hamrångekusten och plundrade i bygden, skulle de även haft för avsikt att tända eld på den gamla, nu rivna kyrkan men skonade denna, då de sågo, att där fanns en bild av S:t Göran, vilken ryssarna höllo som sin skyddspatron.

Hamrånge gamla kyrka lär fordom ha varit helgad åt S:t Mikael. Kyrkan har också ej mindre än tvänne bilder, som föreställa detta helgon, och eget nog har Mikaelsmässodagen, den 29 september, ännu långt fram på de senaste åren i socknen använts såsom fridag. Kyrkans namn efter reformationen var Sancta Trinitas, Heliga Trefaldighet. De nämnda Mikaelsbilderna jämte de följande medeltida skulpturerna med undantag av Birgittabilden tillhöra den grupp konstföremål, som i somras återfördes från Axmar. Den ena Mikaelsbilden framställer ärkeängeln klädd i fotsid dräkt och med rikt veckad mantel, framifrån upplagd över vänstra armen. Händerna ha hållit en nu förlorad lans, som träffat det nu likaledes förlorade huvudet till det odjur, på vilket han trampar. Bilden tillhör 1400-talet. Till slutet av samma århundrade måste den andra bilden av samma helgon hänföras. Här framställes han såsom den himmelske stridsmannen, iförd glänsande rustning. Denna skulptur och en madonnabild, alltså den tredje i kyrkans samling, ha haft sina platser på var sin sida om en treenighetsframställning i ett altarskåp. Modern och barnet ha nu stigit ned från den himmelska höghet, i vilken de levde vid framställningar under tidigare medeltid. Här åter sprattlar den lekfulle Kristuspilten med sina nakna ben, där han sitter på den av lycksalighet mysande moderns arm. Även skåpets dörrar hade enligt en uppgift bilder, antagligen voro dessa framställda i målning.

Fig. 4.

Ovanligt väl bevarat är ett skåp med bild av riddaren S:t Martin av Tours, fig. 4. Upptill finnes ett snidat och rikt genombrutet baldakinverk, skåpets sidostycken ha en ornering, vars motiv hämtats från arkitekturdelens strävpelare. Den i raka, parallella veck hängande dräkten sammanhålles kring midjan av ett med beslag besatt bälte. En flik av manteln upplyfter han med vänstra handen. Högerhanden hålles knuten vågrätt. I denna har förr funnits ett svärd, med vilket han enligt legenden en gång skar sin mantel i tvänne delar för att giva den ena åt en bönfallande tiggare. Följande natt såg han i drömmen Kristus, klädd i den del av manteln, som han bortgivit, sägande åt de änglar, som omgåvo honom: »Denna mantel har Martin givit mig». Skåpet är från omkring år 1475.

I samlingen finnes även en vacker Birgittabild, stående gestalt med huvudet lyftat och högra foten starkt framskjutande på ett elegant sätt. Hon är klädd i gyllene livklädnad och svart, gyllenbrämad mantel med rosettmönster och blått foder. Vita huvudkläden s. k. vil och rödkantad viv. I vänstra handen en uppslagen bok med röda pärmar. Den högra handen, som vilar mot bokens blad, har hållit en penna. Den heliga kvinnan framställes upptecknande någon av sina uppenbarelser. Bilden bör dateras till omkring år 1500.

Svårare är det däremot att med visshet datera en bild av S:ta Katarina av Alexandria. Stilistiskt pekar skulpturen på 1600-talet. Den oroliga veckbehandlingen ligger betydligt närmare barocken än medeltiden, och intet skulle hindra en att utan vidare hänföra skulpturen till det nämnda århundradets senare hälft, om man ej vid bildens ena sida såg något som efter våra förhållanden talar om medeltid, nämligen helgonemblemet hjulet, som s. a. s. är visitkortet för det helgon, vars namn nyss angivits. Skulpturen kan emellertid såsom sådan omöjligt föras tillbaka till medeltiden utan måste antingen under en senare tid blivit införd från annat land eller under denna tid av någon anledning tillkommit inom landet såsom fri efterbildning av en medeltida helgonbild, men en efterbildning som hämtat sin stil från den tid, då den sett dagen. Det senare fallet är ingalunda otänkbart. Man torde erinra sig det efterreformatoriska, praktfulla altarskåpet i Oviken,

Jämtland, som, ehuru i det stora hela återgivande ett nederländskt altarskåp från 1500-talets början — f. ö. det i Ljusdal, Hälsingland — likväl på grund av vissa tydligt framträdande stildrag måste betraktas såsom ett inhemskt arbete från 1600-talet.[1])

[1]) Klichéer efter fotografier av förf.

Gästriklands kulturhistoriska förenings årsberättelse för 1919.

Föreningens verksamhet under det gågna året har medfört ett uppslag av, som man hoppas, betydande framtidsvärde.

Efter förberedelser av olika myndigheter under 1919 beslöto Gävle stadsfullmäktige den 26 januari 1920, *dels* att ett belopp av 50,000 kronor skall avsättas ur P. Muréns donation till en fond under drätselkammarens förvaltning för uppförande av en museibyggnad till Gästriklands kulturhistoriska förenings samlingar, *dels* att den årliga räntan å nämnda fond skall från och med innevarande års (1920) ingång årligen läggas till kapitalet, intill dess en museibyggnad kan komma till stånd, då kapitalet, efter stadsfullmäktiges beslut, må för ändamålet användas.

En självständig museibyggnad vid Steneberg, omgiven av typiska äldre gårdar, hus och fristående föremål från provinsens olika delar, är sedan årtionden — jämte själva samlingarnas förökning — föreningens angelägnaste syfte. Beslutet den 26 januari 1920 är därför ägnat att hos alla vänner av hembygden och dess minnen väcka glädje och erkänsla. Föreningen frambär sitt vördsamma, uppriktiga tack såväl till motionärerna i frågan — herrar A. Nordlander, K. Bergsten och N. A. Ekberg — som till drätselkammaren, vilken tillstyrkt anslaget, och stadsfullmäktige, som beviljat detsamma. Tillika vill styrelsen betona, att den grundplåt, som nu lämnats, manar till ivrig, förnyad ansträngning att öka föreningens tillgångar, av vilka en del torde böra omedelbart avsättas till en *grundfond för museibyggnad*, vars avkastning och kapital må förvaltas under samma villkor som stadsfullmäktiges donation ur den Murénska fonden. Föreningen riktar till samtliga sina medlemmar en vädjan att i möjligaste mån söka väcka hos såväl allmänhet som mecenater intresse för kulturhistoriska muséets byggnadsplaner.

Bland kontanta bidrag under det förflutna året, som mana till efterföljd, må, jämväl i detta sammanhang, med tack erinras om Sandvikens järnverks aktiebolags gåva på 1,000

kronor och Forsbacka järnverks aktiebolags å 500 kronor. — Tanken på ett varulotteri, i samverkan med Gävle hantverksförening, har bland de vid förra årsmötet utsedda kommitterade varit föremål för allvarlig omprövning. Men den rådande konkurrensen på området i förening med de kostnader, som ett dylikt företag måste medföra, synes göra lämpligt, att lotteritanken, åtminstone tillsvidare, skjutes å sido.

1919 års arkeologiska arbeten ha under fil. dr. Hanna Rydhs beprövade ledning varit förlagda till ett par gravrösen i Bomhus, Valbo och en vikingatidshög i Österberg, Ovansjö. Intet fynd gjordes vid den förra grävningen och endast obetydligt vid den senare. Man finner emellertid av dr. Rydhs redogörelse i sista årshäftet av föreningens Meddelanden, att även de negativa resultaten ha sin innebörd och — sin maning. — Arkitekt Erik Fant från Stockholm har, på föreningens uppdrag, som konsthistorisk expert berest att antal av provinsens äldre herrgårdar för att under några dagar studera deras inredningar och exteriörer samt giva råd angående insamling och installering av möbler och andra föremål ur högre — stånds — miljö för vårt museum. Det framgick vid den intressanta men alltför knapphändiga undersökningen, som i en framtid torde böra fullföljas, att byggnads- och inredningsverksamheten på Gästriklands herresäten befunnit sig i livligt uppsving vid tiden omkring år 1800. Det var också för våra järnbruk en period av verklig kraftutveckling. — De antikvariska och kyrkliga inventeringsarbeten inom provinsen, som vid förra årsmötet utstakades för sommaren 1919, ha tyvärr på grund av förhinder för de olika, tilltänkta ledarne hittills måst uppskjutas.

Utsikt finnes nu att under 1920 års sommar åtminstone påbörja en systematisk, konsthistorisk undersökning av kyrkorna närmast Gävle. Med inventeringen av fornminnena torde däremot — så önskvärd en sådan ur olika synpunkter än ter sig — ytterligare böra anstå, tills bättre rådrum vinnes. Dels torde nämligen den arkeologiska grävning vid Axmar i Hamrånge, som för instundande sommar avses, få större omfattning än de föregående årens. Dels kommer en av Nordiska muséet i Stockholm och vår förenings styrelse gemensamt planerad expedition för undersökning av äldre bybebyggelse och allmogegårdar inom provinsen att mer än vanligt ta uppmärksamhet och framför allt medel i anspråk. Förslag i dessa sistnämnda ärenden skola vid innevarande årsmöte föreläggas föreningen.

De allmogenealogiska undersökningar, som bragtes på tal vid förra årsmötet, ha visat sig icke kunna företagas genom den studentorganisation i Uppsala, man då tänkte sig. En annan utväg, om vilken styrelsen gått i författning, skall måhända visa sig framkomligare. — Styrelsen hoppas, att de släkthistoriska bidrag, som ingå i föreningens Meddelanden 1919, skola locka till efterföljd.

Ökningen av föreningens samlingar har som förut fortgått långsamt. På samma gång våra resurser äro begränsade, saknar föreningen avlönad sakkunnig kraft för inköp. Bristen på tid och orientering hos museivårdarne kunde i någon mån utfyllas, om föreningens ledamöter mera allmänt ville påpeka tillfällen, då något av värde synes för skäligt pris möjligt att förvärva. Bland välkomna gåvor under året märkas ett par samlingar *tapeter* (skeppsredare E. Brodin, Brynäs, och fröken S. Göranson, Sandviken), *järnring* för gudstjänstbruk i hednisk tid (fjärdingsman P. O. Berglund, Hamrånge), *skåp* med *kuriosa, olje-* och *glasmålningar, litografier* m. m. (fru Antonie Rettig), *vapen, klädesplagg* m. m. (rustmästare H. P. Pettersson), *åkdon, möbler* (grevinnan Anna Stackelberg, Åby gård), *empire-spegel* (konsul Isaac Westergren). Till alla givare framföres ett varmt tack. Bland inköp under året märkes en skiffer-flata med *ristning* (djurbild) från gånggrifts- eller hällkisttid (2500-2000 år f. Kr.). Fyndet, som gjorts för ett par år sedan omkring 3 km. väster om Sandvikens järnvägsstation i omedelbar närhet av banlinien, har genom förmedling av handlanden Nils Rosin, Sandviken, kommit föreningen tillhanda.

Antalet besökande i muséet 1919 utgjorde, läroverksungdomen oberäknad, 1,906 mot 1,479 föregående år. Såsom förut har viss del av teckningsundervisningen i Högre flickskolans åttonde klass och läroverksgymnasiets olika ringar varit förlagd till museilokalen. Ett antal museiföremål ha fått tjäna som modeller för efterbildningar av Gästrikland hemslöjd. Antalet medlemmar i föreningen, som 1919 blott ökades med ett tiotal, visar innevarande år en löftesrik stegring (hittills).

Efter anvisning av sekreteraren i Föreningen för svensk kulturhistoria, fil. dr. S. Ambrosiani Stockholm, skall ett bland olika intresserade uppgjort förslag till nya stadgar för föreningen föreläggas innevarande årsmöte.

Gävle den 28 maj 1920.

På Styrelsens för Gästriklands kulturhistoriska förenings vägnar:

ROB. HAGEN.
Ordförande.

Wilh. Carlgren.
Sekreterare.

Förteckning över förvärvade museiföremål under år 1920.

Gåvor av följande personer:

Fröken Ebba Fick: 1 st. spinnrock; Grevinnan A. Stackelberg f. Söderhjälm: 1 st. säng, 2 st. taburetter, 3 st. slädar, 1 st. ställ för ljustillverkning, 1 st. köttkvarn, 1 st. pannring, 1 st. plättpanna, 1 st. våffeljärn, 1 st. halster, 1 st. kakel, 1 st. gigg, 1 st. mjölståndare; Fröken Hedda Karlholm: fragment av schal, 1 st. sidentyg, 1 st. gesällbrev; Föreståndarinnan Emma Andersén: 1 st. stenyxa; Handlanden W. Andersson: 4 st. betsel; Konsul J. A. Löfgren: div. ransoneringskort; Disponenten G. Höglund: 1 st. dörrlås; Grosshandl. K. Hessel: 1 st. dörrlås, 1 st. brödpigg, 1 st. hackkniv, 5 st. nycklar; Lärarinnan Adéle Moberg: 2 st. glaskupor med konstgjorda blommor; Direktören Wilh. Ericson: 1 st. oljemålning; Grosshandl. E. Hessel: 3 st. ljusstakar, 1 st. plåtlykta; Grosshandl. W. Lindeberg: 1 st. guldsmedsvåg, 1 st. miniatyrvåg för spannmål; Fältskären A. Lindholm: 1 ex. Sthlms Dagligt Allehanda, 1 ex. Norrlandsposten; Fabrikören E. Pettersson: Glasmålningar; Handl. K. Wickman: 1 st. låda för fiskref; Kamreraren A. Ericsson: 1 st. stånka; Herr P. Fornstedt: lokträn; Fördelstagaren D. Wahlberg: 2 st. långhyvlar; Häradsdommaren E. Erikssons Sterbhus: 1 st. nystvinda; Ingeniören J. H. Sehlberg: 1 st. stol; Fröken Karolina Själander: 1 st. soffa, 6 st. stolar; Åkaren N. Olsson: 1 st. hörnskåp; Byggnadsingeniören A. W. Bodinsson: 2 st. silvermynt; Materialförvalt. A. Björk: 1 st. bösspipa; Fröken Anna Ericsson: 1 st. rockhuvud, 1 st. plånbok; f. Handl. A. Wahlman; 1 st. vas; Sjökapten Dahlstedts Sterbhus: 2 st. svärdfisk-tänder.

Revisionsberättelse:

Undertecknade, av Gästriklands Kulturhistoriska Förening utsedda att granska dess räkenskaper för år 1919, få efter fullgjort uppdrag vitsorda, att räkenskaperna äro synnerligen noggrant och redigt förda, åtföljda av fulltaliga verifikationer samt överensstämmande med vidfogade, av kassaförvaltaren upprättade räkenskapssammandrag.

Enär således ingen anledning till anmärkning föreligger, hemställa vi, att ansvarsfrihet tacksamt beviljas för 1919 års förvaltning.

Gefle den 27 Maj 1920.

A. Ahlström. *C. Y. Zacco.*

Gästriklands Kulturhistoriska Förenings huvudräkenskaper för år 1919.

Tillgångar vid 1919 års början:		
Innestående i sparbank	1,549: 49	
Kontant kassabehållning	178: 54	
Fornsakssamlingen	1,308: 35	
Boksamlingen	22: 05	3,058: 43
Inkomster under året:		
Årsavgifter: för år 1918 av 1 led.	3: —	
» » 1919 » 175 »	525: —	
» » 1920 » 2 »	6: —	534: —
Avgifter av 6 stiftande ledamöter		150: —
Anslag		600: —
Gåvor		6,257: 09
Räntemedel		219: 06
Diverse inkomster		35: 50 7,795: 65
Värdeökning å:		
Fornsakssamlingen	1,662: 39	
Boksamlingen	15: 06	1,677: 45
Skulder vid 1919 års slut:		
Brynäsfonden	1,030: 28	
Södra Norrlands Tryckeri A.-B.	1,251: 77	2,282: 05
		Kronor 14,813: 58

Utgifter under år 1919:			
Inköp för fornsakssamlingen jämte renoveringskostnader		1,662: 39	
Inköp för boksamlingen		15: 06	
Kostnader för arkeologiska undersökningar m. m.		707: 80	
Kostnader för årsskriften: betalda	465: 86		
obetalda	1,216: 80	1,682: 66	
Räntegottgörelse till Brynäsfonden		30: 28	
Diverse omkostnader: betalda	680: 94		
obetalda	34: 97	715: 91	4,814: 10
Fondering av influtna gåvomedel för Brynässamlingarnas vidmakthållande			1,000: —
Tillgångar vid årets slut:			
Innestående i sparbanker		5,174: 98	
Kontant kassabehållning		816: 65	
Fornsakssamlingen		2,970: 74	
Boksamlingen		37: 11	8,999: 48
			Kronor 14,813: 58

Gefle i Maj 1920.

J. Sandén.
Föreningens kassaförvaltare.

Förteckning

över

Gestriklands Kulturhistoriska Förenings Ledamöter år 1919.

Hedersledamöter:

Hamilton, Hugo E. G., f. d. Landshövding, Stockholm.
Ström, C. M., f. d. Landshövding, Stockholm.
Sydow, O. v., f. d. Landshövding, Göteborg. = 3.

Stiftande ledamöter,

som en gång för alla betala minst 50 kr.:

Ahlbom, F. E., Vinhandlare, Stockholm.
Ahlgren, Ad., Grosshandlare, Gefle.
Andersson, E., Byggmästare, Gefle.
Andersson, N. P., Byggmästare, Gefle.
Baggström. B. G., Fabrikör, Gefle.
Benedicks, G., Bruksägare, Stockholm.
Bernholm, O., Antikvitetshandlare, Gefle.
Björk, Arvid, Civilingeniör, Gefle.
Boberg, J. E., Fabrikör, Gefle.
Bohlin, Gunnar, Fil. Doktor, Lidingö.
Brodin, E., Skeppsredare, Herrhamra.
Cavalli, B. G. J., Apotekare, Sköfde.
Ekman, Wilhelm, Disponent, Gefle.
Elfstrand, Daniel, Fil. Kand., Gefle.
Ferner, A. E., Modellsnickare, Gefle.
Flensburg, Oscar, Konsul, Gefle.
Forsman, C. D., Konsul, Gefle.
Gefle stads bibliotek, Gefle,
Göransson, K. F., Direktör, Sandviken.
Hanngren, H., Konsul, Gefle.
Johansen, Knut, Grosshandlare, Gefle.
Klingberg, E. Th., Major, Gefle.
Kronberg, E., Grosshandlare, Gefle.
Lind, N., Grundläggare, Gefle.
Matton, E. A., Fabrikör, Gefle.
Nordqvist, Rud., Grosshandlare, Gefle.
Rennerfelt, Th., Ingeniör, Uppsala.

Rettig, Hj., Kansliråd, Stockholm.
Sandén, I., Bankdirektör, Gefle.
Starbäck, C., Lektor, Stockholm.
Stolberg, B., Greve, Norrköping.
Wahlund, K. J., Kontorschef, Gefle. = 32.

Övriga ledamöter,

som betala 3 kr. för år:

Ahlberg, K. G., Direktör, Gefle.
Ahlgren, Sigrid, Fru, Gefle.
Ahlström, A., Revisor, Gefle.
Alfving, Kerstin, Lärarinna, Hagaström.
Allgulander, S. P., Grosshandlare, Gefle.
Andersson, L. E., Tjärnäs by, Hofors.
Andrén, Jacob, Länsassessor, Gefle.
Aurell, K. E., Rektor, Gefle.
Ax, Markus, Metallfabrikant, Gefle.
Bakke, Joh., Handelsresande, Gefle.
Bellander B., Kontorschef, Gefle.
Bellander, Gösta, Grosshandlare. Gefle.
Belin, Fr., Fabrikör, Gefle.
Berggren, Anna, Fru, Gefle.
Berggren. C. W., Borgmästare, Gefle.
Berglöf, Tor, Landsfiskal, Gefle.
Berlin, Hilda, Fru, Gefle.
Berlin, Nils, Bankdirektör, Gefle.
Björk, Axel, Järnsvarvare, Gefle.
Björkman, V., Konsul, Lübeck.
Boberg, Aug. Fabrikör, Gefle.
Bohlin, B., Kontraktsprost, Hille.
Bouveng, Fr., Banktjänsteman, Gefle.
Bylund, B., Grosshandlare, Gefle.
Bäcklin, R., Läkare, Gefle.
Carlbom, C. G., Byggmästare, Gefle.
Carlgren, W., Lektor, Stockholm.
Carlsson, P., Målarmästare, Gefle.
Chruzander, Georg, Lektor, Gefle.
Danholt, Carl, Läroverksadjunkt, Gefle.
Davidsson, John, Överingeniör, Hofors.
Delin, Gustaf, Grosshandlare, Gefle.
Didner, D., Tandläkare, Gefle.
Dyfverman, A., Komminister, Gefle.
Edman, A., Fabrikör, Gefle.
Ekblom, E., Förman, Gefle.
Ekbom, A., Bankdirektör, Gefle.
Engwall, C. Fr., Konsul, Gefle.
Engwall, Sven, Löjtnant, Gefle.
Enström, Alfr., Fabrikör, Gefle.
Enström, H., Direktör, Gefle.
Ericsson, Wilh., Fabrikör, Gefle.
Eriksson, A. H., Fabrikör, Gefle.

Eriksson, Gust., Redaktör, Gefle.
Eriksson, Joh., Gårdsägare, Gefle.
Eriksson, P., Bruksägare, Hofors.
Esbjörn, A., Fabrikör, Gefle.
Fahlén, P. O., Handlande, Falun.
Fick, Ebba, Fröken, Gefle.
Frithiofs, Th., Stadsfiskal, Gefle.
Forsberg, F., Ingeniör, Sandviken.
Forsman, P., Snickare, Gefle.
Franzén, F. O., Plåtslagarmästare, Gefle.
Gefle Pedagogiska Boksamling, Gefle.
Gestriklands Folkhögskola, Storvik.
Göransson, A., Ledamot av 1:a kammaren, Kungsgården.
Göransson, Sigrid, Fröken, Sandviken.
Göthe, E. A., Disponent, Gefle.
Haag, Oscar, Handlande, Gefle.
Hagen, Ellen, Fru, Gefle.
Hagen, Rob., Landshövding, Gefle.
Hallsenius, Alb., Förrådsförvaltare, Gefle.
Hedberg, A., Bildhuggare, Gefle.
Hedberg, E., Handelsresande, Gefle.
Hedberg, Ecke, Konstnär, Järbo.
Hedberg, Oscar, Kyrkoherde, Walbo.
Hedman, P. J., Fabrikör, Gefle.
Hedin, E. A., Stadsarkitekt, Gefle,
Hedqvist, Fr., Kopparslagaremästare, Gefle.
Hessel, Ernst, Handlande, Gefle.
Hessel, K., Handlande, Gefle.
Hjorth, J. F., Civilingeniör, Gefle.
Holm, Gust., Artist, Gefle.
Holmgren, P., Kyrkoherde, Gefle.
Holmström, Emil, Grosshandlare, Gefle.
Högdal, J. H., Apotekare, Gefle.
Höglind, W., Rådman, Gefle.
Höglund, E., Disponent, Gefle.
Höglund, Gunnar, Disponent, Strömsbro.
Högre Allmänna Läroverket, Gefle.
Johansson, Jos. A., Guldsmed, Gefle.
Jonsson, C. G. H., Fabrikör, Gefle.
Jonsson, N. J., Folkskoleinspektör, Gefle.
Jönsson, J., Faktor, Gefle.
Karlsson, Gust., Kamrer, Gefle.
Kjellerstedt, N., Konsul, Gefle.
Kjellerstedt, Nils, Fr., Grosshandlare, Gefle.
Knutsson, N. F., Häradsskrivare, Gefle.
Larson, A., Förste Provinsialläkare, Gefle.
Larsson, E., Tullkontrollör, Gefle.
Leksell, Eric, Rådman, Gefle.
Lindberg, Knut, Rådman, Gefle.
Lindbom, C. P., Byggmästare, Gefle.
Lindbom, Josef, Byggnadsingeniör, Gefle.
Lindbom, Tore, Kassör, Gefle.
Lindborg, J. A., Byggmästare, Gefle.

Lindeberg, Wilh., Grosshandlare, Gefle.
Lindström, E., Lasarettsläkare, Gefle.
Lundbäck, Einar, Disponent, Mackmyra.
Lundeberg, Aug., Bruksägare, Gefle.
Lööf, F. B., Pianosnickare, Gefle.
Magnuson, Tord, Disponent, Sandviken.
Malmberg, Elof, Grosshandlare, Gefle.
Malmborg, O. von, Major, Gefle.
Marin, Sven, Auditör, Gefle.
Mattson, A., Grosshandlare, Gefle.
Meijer, Valdem., Direktör, Gefle.
Müller, H., Disponent, Gefle.
Nilsson, Birger, Speditör, Gefle.
Nordin, R., Bankdirektör, Gefle.
Nordgren, E. W., Grosshandlare, Gefle.
Nordström, Sten, Grosshandlare, Gefle.
Norell, Otto, Konsul, Gefle.
Norling, N. S., Redaktör, Gefle.
Odelberg, G., Överingeniör, Djursholm.
Olsson, Alb., Ingeniör, Hofors.
Olsson, Axel, Fabrikör, Stockholm.
Olsson, S., Ingeniör, Stocksund.
Pettersson, H. P., Rustmästare, Gefle.
Pettersson, O., Byggmästare, Gefle.
Proffe, Th., Ingeniör, Gefle.
Qvarnström, J. W., Målare, Gefle.
Rehnström, Allan, Direktör, Gefle.
Rettig, Antonie, Konsulinna, Stockholm.
Rettig, E., Överste, Gefle.
Reimers, G., Fotograf, Gefle.
Reinecke, R., Brandchef, Gefle.
Ringström, G. Konstsmidare, Gefle.
Rosenberg, C. Rådman, Gefle.
Rydin, O., Landssekreterare, Gefle.
Sandelin, Herman, Grosshandlare, Gefle.
Schüllerqvist, E. L., Direktör, Gefle.
Sehlberg, Gust., Bankkamrerare, Gefle.
Sehlberg, J. H., Ingeniör, Gefle.
Serrander, Ernst, Redaktör, Gefle.
Sjöberg A. F., Fabrikör, Gefle.
Sjöberg, Erik, Direktör, Gefle.
Sjöberg, Gunnar, Stadsingeniör, Gefle.
Sjöberg, K. A., Kontorschef Gefle.
Sjöström, B., Med. Kand., Uppsala.
Sjöström, Harald, Målaremästare, Gefle.
Själander, Karolina, Fröken, Gefle.
Sundvik, Maria, Fru, Gefle.
Swedlund, G., Major, Gefle.
Säve, Berta, Fru, Gefle.
Törnblom, L., Möbelhandlare, Gefle.
Uddholm, O. A., Läroverksadjunkt, Gefle.
Vogt, Carl, Kamrer, Gefle.
Walhberg, C. D., Juvelerare, Gefle.

Weibull, K., Läkare, Gefle.
Wennberg, J., Grosshandlare, Gefle.
Wennerberg, M., Bagarmästare, Gefle.
Wenster, H., 1:ste Postexpeditör, Gefle.
Wester, K. F., Häradshövding, Gefle.
Westerberg, L., Fabrikör, Gefle.
Westergren, Erik, Arkitekt, Gefle.
Westergren, Isaac, Grosshandlare, Gefle.
Westerlund, G. W., Handlande, Gefle.
Westman, Agaton, Agronom, Gefle.
Wickberg, V., Apotekare, Gefle.
Wikholm, Gustaf, Ingeniör, Gefle.
Zacco, C. Y., Kapten, Byggnadschef, Gefle.
Åhström, Hj., Banktjänsteman, Sollefteå.
Åkerberg, Anna, Rektor, Gefle.
Ödlund, J. O., Riksdagsman, Stockholm. = 164.

Under innevarande år nytillkomna medlemmar:

Anjou, K., Kronofogde, Uppsala.
Barring, A., Länsnotarie, Gefle.
Beckman, E., Läroverksadjunkt, Gefle.
Benzov, K., Lektor, Gefle.
Berglund, P. O., Fjärdingsman, Hamrånge.
Björk, Anna, Fru, Gefle.
Björkling, C., Landsfogde, Gefle.
Borg, E. K., Registrator, Gefle.
Dahlberg, A., Polismästare, Gefle.
Ekdahl, Lydia, Fröken, Hagaström.
Ekedahl, J., Lektor, Gefle.
Ericsson, Dick, Veterinär, Gysinge.
Falk, J. F., Rektor, Gefle.
de Flon, E., Skeppsmäklare, Gefle.
Frössén, G. A., Teckningslärare, Gefle.
Granström, C. G., Ingeniör, Tjärnäs, Hofors.
Grape, Anders, Fil. D:r, 1:ste Bibliotekarie, Uppsala.
Gullberg, Carl, Disponent, Gefle.
Gustafsson, C. A., Redaktör, Bomhus.
Gyldenstolpe, Redaktör, Gefle.
Hedberg, G., Bankkamrer, Gefle.
Hedin, Einar, Arkivarie, Stockholm.
Hedin, Sören, Kapten, Stockholm.
Hedlund, R., Rektor, Storvik.
Hellström, Axel, Handlande, Gefle.
Hellström, Hanna, Fru, Gefle.
Höjer, A. A., Stadskamrer, Gefle.
Jernberg, Vidar, Ingeniör, Tidaholm.
Johansson, Elisabet, Fröken, Gefle.
Johansson, Georg, Kassör, Gysinge.
Johansson, Nils, Fil. Kand., Hagaström.
Kratz, E. A., Kronokassör, Gefle.
Lindblom, Edv., Handlande, Gefle.

Lindwall, O., Bankkamrer, Gefle.
Lindeberg, Erik, Jägmästare, Göteborg.
Nilsson, T., Läroverksadjunkt, Gefle.
Nordendorph, H., Fil. Kand., Gefle.
Nordin, Z., Landskamrer, Gefle.
Persson, S., Läroverksadjunkt, Gefle.
Ringheim, G., Apotekare, Gefle.
Serrander, T., Kapten, Gefle.
Setterlund, D., Bankkassör, Gefle.
Sillén, Anna, Pastorska, Hedesunda.
Silow, A., Doktor, Falun.
Stackelberg, A., Grevinna, Rastaborg, Stockholm.
Sterner, M., Läroverksadjunkt, Gefle.
Ström, E., Länsassessor, Gefle.
Söderström, Anna, Fröken, Gefle.
Tahlén, A., Registrator, Gefle.
Westman, Å., Registrator, Gefle.
Widerbäck, A., Stadsfogde, Gefle.
Wikner, Edgar, Provinsialläkare, Ockelbo.
Wikner, Doktorinna, Ockelbo.
Wockatz, I., Rektor, Hagaström.
Ålenius, R., Nämndeman, Walbo. = 55

Styrelse 1920:

Herr Landshövding *Rob. Hagen*, Ordförande.
„ Borgmästare *C. V. Berggren*, v. Ordförande.
„ Stadsarkitekt *E. A. Hedin*, Museivårdare.
„ Läroverksadjunkt *Carl Danholt*, Sekreterare.
„ Ingeniör *J. H. Sehlberg*, Skattmästare.
„ Landsfiskal *Tor Berglöf*.
„ Veterinär *D. Eriksson*.
„ Provinsialläkare *Edgar Wikner*.
„ Rektor *R. Hedlund*.

Suppleanter:

Fröken *Ebba Fick*.
Fru Pastorska *Anna Sillén*.
Herr Grosshandlare *Elof Malmberg*.

Revisorer:

Herr Kapten *C. Y. Zacco*.
„ Disponent *Gunnar Höglund*.

Suppleanter:

Herr Revisor *A. Ahlström*.
„ Major *O. von Malmborg*.

Gefle 1920. Södra Norrlands Tr. A.-B.